

Pitanje sigurnosti u knjižnicama na primjeru Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Murčić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:304799>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
Ak. god. 2021/ 2022.

Matea Murgić

**Pitanje sigurnosti u knjižnicama na primjeru Knjižnice
Filozofskog fakulteta u Zagrebu**

Završni rad

Mentor: dr.sc. Helena Stubić, doc.

Zagreb, rujan 2022.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Knjižnice i knjižnična djelatnost.....	2
3. Zakoni i pravilnici u knjižničarstvu	3
3.1. „Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti“	3
3.2. „Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara“	3
3.3. „Pravilnik o zaštiti knjižnične građe“.....	4
4. Sigurnost	6
4.1. Vanjski prostor	6
4.2. Unutrašnji prostor.....	7
4.2.1. Određivanje prioritetne građe	9
4.2.2. Izložbe.....	9
5. Prevencija kriminalnog ponašanja	11
5.1. Procjena rizika.....	11
5.2. Preventivne mjere sigurnosti	12
5.3. Priprema zaposlenika za katastrofu.....	12
6. RFID tehnologija	14
6.1. RFID tehnologija u našim knjižnicama.....	15
6.2. Prednosti.....	15
6.3. Nedostaci.....	16
6.4. Primjeri knjižnica s ugrađenom RFID tehnologijom	16
7. Aspekti sigurnosti na primjeru Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu.....	18
7.1. Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu	18
7.2. Sigurnosne mjere u knjižnici.....	18
7.3. RFID tehnologija.....	21
8. Zaključak.....	22

9. Literatura.....	23
Sažetak	25
Summary	26

1. Uvod

Tema ovoga rada pitanje je sigurnosti u knjižnicama. U knjižnicama naglasak je na cirkulaciji i pohrani knjižnične građe, ali knjižnična djelatnost obuhvaća i brojna druga zaduženja. Knjižnice su izrazito važne kulturne i obrazovne institucije i kao takve trebale bi biti oličenje uzornoga ponašanja. Međutim, ne poštuju svi korisnici pravila ponašanja u knjižnicama. Kako bi se spriječilo kriminalno i asocijalno ponašanje bitna je izrada politike i plana sigurnosti u knjižnicama, ali pitanje sigurnosti ne obuhvaća samo zaštitu od kriminalnoga ponašanja.

Na početku ovoga rada prikazat će se pregled važećih zakona i pravilnika u knjižničarstvu koji se odnose na zaštitu i sigurnost knjižničnog gradiva, korisnika i zaposlenika institucija. Objasnit će se što je to knjižničarska djelatnost i što ona sve, uz brigu o knjižničnoj građi, obuhvaća.

Analizirat će se pitanje sigurnosti u knjižnicama te objasniti važnost uređenosti vanjskog i unutrašnjeg prostora knjižnice te kako treba rukovati građom na izložbama i koje sigurnosne postupke provoditi. Također spomenut će se načini prevencije kriminalnog ponašanja i RFID tehnologija kao važan doprinos pitanju sigurnosti u knjižnicama.

Dio rada usredotočen je na aspekte sigurnosti na primjeru Knjižnice Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Prikazat će se kako se aspekti sigurnosti provode u praksi i koje se mjere na temelju *Pravilnika o radu knjižnice* i *Pravilnika o uvjetima i načinu korištenja građe i usluga Knjižnice* moraju provoditi.

2. Knjižnice i knjižnična djelatnost

Knjižnice su institucije od velike važnosti za pojedinca i zajednicu. U *Zakonu o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti* za knjižničnu djelatnost navodi se da se knjižnična djelatnost obavlja kao javna služba i da knjižničnu djelatnost obavljaju knjižnice. (čl. 3) Knjižnična djelatnost prema *Zakonu* obuhvaća:

- „nabavu knjižnične građe,
- stručnu obradu, čuvanje i zaštitu knjižnične građe, te provođenje mjere zaštite knjižnične građe koja je kulturno dobro,
- izradu biltena, kataloga, bibliografija i drugih informacijskih pomagala,
- sudjelovanje u izradi skupnih kataloga i baza podataka,
- omogućavanje pristupačnosti knjižnične građe i informacija korisnicima prema njihovim potrebama i zahtjevima,
- osiguravanje korištenja i posudbe knjižnične građe, te protok informacija,
- poticanje i pomoć korisnicima pri izboru i korištenju knjižnične građe, informacijskih pomagala i izvora, te
- vođenje dokumentacije o građi i korisnicima.“ (čl. 6)¹

IFLA-ine smjernice za knjižnične zgrade navode deset odlika dobrog knjižničnog prostora: funkcionalnost, prilagodljivost, dostupnost, raznolikost, interaktivnost, pogodnost, sigurnost i zaštićenost, efikasnost, prilagodljivost informacijskim tehnologijama, ambijentalnost.² Za ovaj rad osobito je važna sigurnost i zaštićenost te prilagodljivost informacijskim tehnologijama što dijelom pogoduje sigurnosti i zaštićenosti. Prema IFLA-inim smjernicama sigurnost i zaštićenost odnose se na poduzimanje svih mjera kako bi knjižnica bila sigurna, npr. kontrola na ulazima i izlazima knjižnica smanjuje krađu knjiga, aparati za gašenje požara.³

¹ *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/2275/Zakon-o-knji%C5%BEicama-i-knji%C5%BEni%C4%8Dnoj-djelatnosti> (pregledano 21.6.2022).

² IFLA. *Library Building Guidelines: Developments & Reflection*. München: K. G. Saur Verlag. 2017, str. 14.

³ *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo. 2011, str. 62.

3. Zakoni i pravilnici u knjižničarstvu

Važeći zakoni i pravilnici u knjižničarstvu povezani s knjižničnom djelatnosti te aspektima sigurnosti i zaštite su: *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*, *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* i *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe*.

U zakonima i pravilnicima uočljivo je da se više pažnje usmjerava na zaštitu same građe, primjerice zaštita od vlage, plijesni, požara i sl, a manje na aspekte sigurnosti u knjižnicama, primjerice zaštita od krađa, provala i ostalih oblika kriminalnog ponašanja.

3.1. „Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti“

Zakonom o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti određuju se mjere zaštite i očuvanja knjižnične građe, a ono što nije uređeno *Zakonom*, određuje se *Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*. (čl. 1)

Prema *Zakonu* knjižnice su obvezne poduzimati mjere zaštite knjižnične građe. (čl. 7) Također navodi se da je knjižnica dužna čuvati obvezne primjerke, a pod obvezne primjerke spadaju: knjige, serijske publikacije, službene publikacije, glazbene zvučne snimke, zemljopisne i druge karte, slikovna djela, sitni tisak, online publikacije itd. (čl. 37)

Zakonom je regulirano i to da ako knjižnica ili osoba u čijem se vlasništvu nalazi knjižnica nije poduzela mjere zaštite knjižnične građe te nije redovito provodila reviziju i otpis građe, može dobiti novčanu kaznu od 5000 do 30000 kuna. (čl. 46)⁴

3.2. „Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara“

Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara određuje se zaštita „nad kulturnim dobrom, obveze i prava vlasnika kulturnih dobara, mjere zaštite i očuvanja kulturnih dobara, obavljanje poslova na zaštiti i očuvanju kulturnih dobara, obavljanje upravnih i inspekcijskih poslova, rad i djelokrug Hrvatskog vijeća za kulturna dobra, financiranje zaštite i očuvanja kulturnih dobara, kao i druga pitanja u svezi sa zaštitom i očuvanjem kulturnih dobara“. (čl. 1)

U *Zakonu* navode se svrhe zaštite kulturnih dobara. Neke od svrha su: „zaštita i očuvanje kulturnih dobara u neokrnjenom i izvornom stanju, te prenošenje kulturnih dobara

⁴ *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/2275/Zakon-o-knji%C5%BEicama-i-knji%C5%BEi%C4%8Dnoj-djelatnosti> (pregledano 21.6.2022).

budućim naraštajima, stvaranje povoljnijih uvjeta za opstanak kulturnih dobara i provođenje mjera potrebnih za njihovo redovito održavanje“ i „sprječavanje svake radnje kojom bi se izravno ili neizravno mogla promijeniti svojstva, oblik, značenje i izgled kulturnog dobra i time ugroziti njegovu vrijednost“. (čl. 5)

Određeno je da „zbirka predmeta u muzejima, galerijama, knjižnicama i drugim ustanovama“ spada pod pokretno kulturno dobro. (čl. 8)

Također *Zakon* obvezuje da javne kulturne ustanove moraju izvijestiti nadležno tijelo o stanju kulturnih dobara te predati „godišnje izvješće o restauriranju i konzerviranju kulturnih dobara koja se nalaze u njihovim zbirkama ili su im povjerene na čuvanje i upravljanje“. (čl. 97)

U *Zakonu* se navodi da zaštitu knjižnične građe „obavljaju knjižnice u okviru svoje djelatnosti sukladno propisima kojima se uređuje knjižnična djelatnost“. (čl. 99.a)

„Sredstva za zaštitu i očuvanje kulturnih dobara osiguravaju se iz:

- državnog proračuna,
- proračuna županija, odnosno Grada Zagreba, gradova ili općina za preventivno zaštićena dobra i kulturna dobra koja se nalaze na području županije, odnosno Grada Zagreba, grada ili općine (..)
- donacija, naknada za koncesije, zapisa i zaklada,
- drugih izvora utvrđenih ovim Zakonom ili drugim propisima.“ (čl. 109)⁵

3.3. „Pravilnik o zaštiti knjižnične građe“

Ovim se *Pravilnikom* „uređuju mjere zaštite i očuvanja knjižnične građe i to uvjeti čuvanja, način pohrane i oblici korištenja knjižnične građe“ te se „uređuje postupak popisivanja i vrednovanja građe za koju se predmnijeva da ima svojstvo kulturnoga dobra ili za koju je doneseno rješenje o preventivnoj zaštiti, odnosno rješenje o utvrđivanju svojstva kulturnoga dobra, uvjeti i način korištenja, stručnog održavanja te zaštite i očuvanja te građe“. (čl. 1)

⁵ *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (pregledano 21.6.2022).

U drugom članku navodi se da „zgrade u kojima knjižnice obavljaju svoju djelatnost i prostor koji ih okružuje moraju biti odgovarajuće uređene i održavane te opremljene sigurnosnim protuprovalnim sustavom i/ili sustavom nadzora“. Također povećava se sigurnost zgrade ako je uredan prostor oko zgrade, ako su osvijetljeni ulazi i ako u zgradi postoji nadzor. Navedene se mjere sigurnosti moraju provesti pri izgradnji i obnavljanju postojećih zgrada knjižnica. (čl. 2)

Pravilnik nalaže da su knjižnice obvezne provoditi mjere zaštite svoje građe od: poplava, požara, provala, elementarnih nepogoda i ratnih šteta, a osnovne mjere zaštite „provode se postavljanjem odgovarajućih sigurnosnih sustava (protuprovalnih, vododajavnih, protupožarnih, i sl.) prema posebnim propisima“. (čl. 3)

Ravnatelj knjižnice u periodu od godinu dana od donošenja *Pravilnika* mora osmisliti *Plan mjera za slučaj opasnosti* i odrediti odgovornu osobu za njegovo provođenje, a pri izradi treba „voditi računa o posebnostima knjižnice i knjižnične građe (vrsta građevinskog objekta, okoliš, vrsta i starost građe i sl.)“ (čl. 7)

Određuje se da „u svakoj čitaonici na vidljivom mjestu treba istaknuti upute o rukovanju građom (standardnom i nestandardnom), kao i upute o pravilima korištenja građe.“ (čl. 18)

„Voditelj odjela za rad s korisnicima u samostalnim knjižnicama, odnosno voditelj knjižnice u sastavu organizira nadzor nad korištenjem građe radi sprječavanja krađe, oštećivanja i uništavanja građe prilikom njezina korištenja u čitaonicama.“ (čl. 18)

U knjižnicama osobito je važna zaštićena građa koja se može izlagati i posuđivati za različita izlaganja uz prisutnost ravnatelja knjižnice, odnosno voditelja knjižnice. Pri tome posuđivanju jako je važna sigurnost prostora izložbe te treba biti stalni nadzor i protuprovalne mjere. (čl. 25)⁶

⁶ *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. Narodne novine, 52 (2005). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html (pregledano 21.6.2022).*

4. Sigurnost

4.1. Vanjski prostor

Knjižnice su smještene na mjestima gdje dnevno prolazi velik broj ljudi, odnosno tamo gdje su lako dostupne svima.⁷ Upravo zbog smještaja knjižnica na prometnim mjestima, izvan i unutar knjižnice kruži velik broj ljudi i zbog toga treba pažljivo pratiti tko ulazi u zgradu i tko izlazi iz zgrade te općenito brinuti o pitanju sigurnosti.

Vanjski je prostor ključan jer stvara prvi dojam o toj ustanovi i cilj je da oni s namjerom kriminalnog ponašanja, već zbog samog vanjskog izgleda zgrade, budu obeshrabljeni u svojoj namjeri. *IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe* preporučuje da se ugradi vanjska sigurnosna rasvjeta, a ako rasvjeta već postoji, treba je redovito pregledavati i održavati. Također sugerira se i ugradnja vanjske sigurnosne ograde i/ili alarma⁸, a poželjan je i videonadzor. Optimalne uvjete zaštite i sigurnosti moguće je postići samo u zgradi koja odgovara svim normama zaštite jer zgrada mora osigurati čuvanje pisane baštine u potpunoj sigurnosti te mora osigurati dostupnost.⁹ Oko zgrade ne smije biti visoko drveće koje može oštetiti zgradu ili grmlje koje vandalima omogućuje skrivanje.¹⁰ Građevinski inženjeri trebali bi često raditi inspekcijske preglede.¹¹ Kako bi se spriječio bilo kakav oblik asocijalnoga ili kriminalnoga ponašanja, važan je već sam vanjski dojam zgrade. Naime, okoliš oko zgrade i sama zgrada trebaju biti uredni. Važno je voditi računa o prozorima i vratima, odnosno koliko su dostupni prozori i vrata s vanjske strane zgrade i koliko su oni osigurani, npr. lokotima, rešetkama, alarmnim sustavom.¹²

Zgrade mogu biti izvorno namijenjene potrebama ustanova u kojima se čuva pisana baština, primjerice muzeji, knjižnice i arhivi, ili zgrade građene s drugom namjerom, ali su se preuredila za potrebe čuvanja pisane baštine. Također zgrade u kojima se nalazi knjižnica mogu biti zgrade koje same po sebi nemaju povijesno-kulturno značenje i lako se mogu promijeniti, ovisno o potrebama knjižnice, ili mogu imati povijesno-kulturno značenje, npr. samostani,

⁷ *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*, str. 21.

⁸ *IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013, str. 15.

⁹ Mušnjak, Tatjana. *Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine*. *Arhivski vjesnik*, 44(2001): 183-193, str. 184.

¹⁰ *IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe*, str. 15.

¹¹ Isto, str. 16.

¹² Stublić, Helena. *Sigurnost*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).

palače, i u njima se za svaku promjenu traži mišljenje struke.¹³ Unutar aspekta sigurnosti u knjižnicama treba voditi računa i o tipu zgrade. Ako je povijesna građevina zaštićena kao kulturno povijesno dobro, uvođenje elemenata sigurnosti treba biti usklađeno sa stručnim službama i mogućnosti su često ograničene.¹⁴ Pri izgradnji nove zgrade prednost imaju objekti kojima je pristup moguć sa svih strana što je jako važno za nadzor i zaštitu od provale te za pristup zgradi u slučaju neke druge katastrofe.¹⁵ Osoblje knjižnice trebalo bi redovito pregledavati zgradu, a pogotovo one dijelove zgrade s nedopuštenim pristupom ljudima, npr. vrata, prozori, kako bi uočili znakove opasnosti.¹⁶

4.2. Unutrašnji prostor

Unutrašnji prostor, kao i vanjski prostor, treba biti uredan jer stvara dojam o brzi i jasan je pokazatelj da postoji aktivna briga i nadzor tog prostora.

U knjižnicama jako je važno da sve prostorije namijenjene samo za zaposlenike trebaju biti zaključane dok se ne koriste. Primjerice, u Knjižnici Filozofskog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu redovite se zaključavaju takve prostorije, svi zaposlenici imaju posebne ključeve ili kartice i prostorije se automatski zaključavaju ako su namijenjene samo za osoblje. Nažalost takva praksa nije prisutna u svim našim knjižnicama. U onim ustanovama gdje za to nema novca, trebalo bi voditi brigu i o običnim bravama, odnosno treba jasno definirati koje bi prostorije trebale biti stalno pod ključem. Skupu opremu važno je zaključavati i obilježiti posebnim sigurnosnim oznakama. Stručna osoba mora znati što treba držati pod ključem i skriveno od očiju javnosti. Takva oprema ne bi se smjela vidjeti s ulične strane, a problem je u tome što dosta naših knjižnica ima vrlo velike prozore kroz koje je to uočljivo.¹⁷

Spremišta su najvažniji prostor knjižnice i ona trebaju biti „odvojena od drugih prostorija, propisno udaljena od plinskih, vodovodnih i kanalizacijskih instalacija te glavnih električnih vodova i vodova centralnog grijanja, opremljena odgovarajućim električnim instalacijama s glavnom sklopkom koja omogućava iskapčanje struje izvan spremišta, zaštićena od groma,

¹³ Mušnjak, Tatjana. *Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine*, str. 184-185.

¹⁴ Stublić, Helena. *Sigurnost*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).

¹⁵ Mušnjak, Tatjana. *Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine*, str. 186.

¹⁶ *IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe*, str. 16.

¹⁷ Stublić, Helena. *Sigurnost*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).

vlage, topline, UV-zračenja i ostalih štetnih utjecaja, imati odgovarajuću statiku.“¹⁸ Spremišta bi svakako trebala imati protuprovalne uređaje i odgovarajuće opreme za čuvanje gradiva te se uređaji u spremištu moraju redovito održavati i kontrolirati.¹⁹ U spremištu, ali i u cijeloj knjižnici, vrata, sve instalacije, sustav za gašenje požara i druge vrste opreme moraju biti po standardima sigurnosti i zaštite pisane baštine.²⁰ Spremišta bi stalno trebala biti zaključana i nadzirana te se trebaju napraviti upute o tome tko ima pristup određenim prostorijama jer je moguće da nemaju svi zaposlenici pristup svim prostorijama.²¹

Osiguravanje rijetke i vrijedne građe zahtijeva posebne mjere pa se tako može koristiti trezor koji zaštićuje vrijednu građu od krađe, npr. u Hrvatskom državnom arhivu koriste trezore u povijesnoj građi i tijekom potresa trezor je ostao potpuno netaknut što znači i da se cijela zgrada uruši, trezor bi ostao netaknut.

U prostoru za korisnike vrijede posebna pravila sigurnosti.²² Važno je brinuti o sigurnosti u čitaonicama te nadzirati posuđivanje i vraćanje građe u slobodnom pristupu. U knjižnicama pultovi za samoposlugu uvijek se nalaze neposredno pored glavnog pulta gdje se nalazi zaposlenik jer se osigurava privatnost korisnika da samostalno može posuditi i vratiti knjigu, ali pult je i dovoljno blizu stručnog osoblja kako bi imali nadzor nad korisnicima. Nadgledanje čitaonice najviše ovisi o tome kako je prostor organiziran. U čitaonicama treba redovito provjeravati jesu li sigurnosni uređaji na mjestu, npr. u slučaju RFID tehnologije, jesu li čipovi u knjigama na mjestu i funkcioniraju li ulazna vrata. Također knjižnica treba odrediti dozvoljava li unošenje torbi u čitaonicu i pregledavaju li se torbe na izlazu iz knjižnice, npr. RFID tehnologijom.²³

Također u knjižnici treba voditi računa o sigurnosti knjižnične građe. Knjižnična građa uglavnom se označuje žigovima kojima se određuje pripadnost instituciji, iznimka je antikvarna građa. Žigovi bi se trebali brzo sušiti, ne smiju blijediti i moraju biti neizbrisivi. Sustav zaštitnih oznaka, ako postoji, potrebno je redovito pregledavati. Zaštita knjižnične građe žigovima djelomična je, ali ne i stvarna zaštita knjižničnog gradiva jer žigovi neće spasiti od krađe. Međutim žigovi su identifikator pripadnosti ustanovi i ako je knjiga ukradena, preko

¹⁸ Mušnjak, Tatjana. *Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine*, str. 187.

¹⁹ Isto, str. 188.

²⁰ Isto, str. 191.

²¹ Stublić, Helena. *Sigurnost*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).

²² Mušnjak, Tatjana. *Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine*, str. 191.

²³ Stublić, Helena. *Sigurnost*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).

žiga se može vidjeti kojoj instituciji pripada, npr. na sajmovima ima knjiga sa žigovima koji označavaju pripadnost instituciji, a neki prodavači to žele sakriti pa istrgnu nekoliko stranica knjige na kojima se nalaze žigovi.²⁴

4.2.1. Određivanje prioritetne građe

Važno je popisati prioritetnu građu za spašavanje te označiti gdje se nalazi u zgradi. Toj kategoriji pripadaju samo najvažniji dokumenti knjižnica bez kojih institucija ne može djelovati. IFLA-in priručnik preporučuje da hitne službe znaju za prioritetnu građu te da važna spremišta budu posebno označena. Međutim to može biti problematično jer takvo označavanje daje doslovne upute kradljivcima do najvrjednijih zbirki.

Korisno je i napraviti duplikate posebno važne građe, npr. kataloga, pomagala pri pretraživanju, i spremiti ih u fizičkom ili digitalnom obliku izvan zgrade. Zaposlenici bi trebali redovito provjeravati digitalizirane podatke i raditi sigurnosne kopije.²⁵

4.2.2. Izložbe

Izložbe u knjižnicama rijetke su jer to nije tradicionalna funkcija knjižnica i nije primarno područje interesa i posla stručnog osoblja. Međutim polako raste trend organizacije izložbe te se često izlažu najvrjedniji i jedinstveni primjerci. Upravo zbog važnosti takvih primjeraka nužne su najviše sigurnosne mjere. U *Pravilniku* se navodi da “pri tome posuđivanju jako je važna sigurnost prostora izložbe te treba biti stalni nadzor i protuprovalne mjere“. (čl. 25)²⁶

Na izložbama i pri pripremanju izložbi nužno je naglasiti značaj provođenja sigurnosnih mjera od provala i krađe te upoznati svakog djelatnika s načinom postupanja u slučaju krađe, provale i sl. Za zaštitu građe od krađa i provala na izložbama potrebno je jasno definirati dostupnosti prostorija korisnicima, odnosno naznačiti gdje smije ući samo osoblje, ugraditi alarme, planirati intervencije, odrediti pravila ponašanja za osoblje i posjetitelje i sl.²⁷

²⁴ Stublić, Helena. *Sigurnost*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).

²⁵ IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe, str. 22.

²⁶ *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe*. *Narodne novine*, 52 (2005). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html (pregledano 22.6.2022).

²⁷ Perčinić-Kavur, Bianka. *Zaštita muzejskih fundusa od krađe*. *Informatica museologica* 26, 1/4 (1995): 18-19, str. 18.

Izuzetno je važna čuvarska služba te osoba za to zadužena mora imati provjerene fizičke, psihičke i moralne kvalitete. Perčinić-Kavur navodi da veliku pozornost treba posvetiti programu za osposobljavanje čuvara te razvijanju profesionalne etike.²⁸

Na izložbama često se građa, osobito vrijedna građa, zaštićuje staklom ili pleksiglasom koji sprječavaju zlonamjerne posjetitelje. Ponekad se za zaštitu građe na papiru koriste distanceri s ugrađenim automatskim dojavnim uređajima i oglašavaju se ako se posjetitelj previše približi predmetu.²⁹ Vitrine na izložbi trebale bi biti napravljene od sigurnosnih materijala što bi građu štitilo od krađa, nesreća i nezgoda. Također trebale bi biti zaključane s dva lokota. U prostoru izložbe trebao bi biti uspostavljen sustav ključeva, ugrađen senzor pokreta i alarmni sustav.³⁰

²⁸ Perčinić-Kavur, Bianka. *Zaštita muzejskih fondusa od krađe*. *Informatica museologica* 26, 1/4 (1995): 18-19, str. 19.

²⁹ Balaš, Maja. *Zaštita umjetnina na papiru*, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2012, str. 26.

³⁰ Stublić, Helena. *Izložba u knjižnici i arhivu*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).

5. Prevencija kriminalnog ponašanja

Kriminalno i asocijalno ponašanje započinje od korisnika problematična ponašanja do onih koji dolaze u ustanovu s ciljem izvršavanja krađe. Prilikom takvog ponašanja sve osoblje, sva građa, oprema i osobna imovina, za koju institucija najčešće ne odgovara, su u opasnosti.

5.1. Procjena rizika

U *IFLA-inom kratkom priručniku za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe* navodi se da je važna procjena rizika, odnosno prepoznavanje mogućih uzroka katastrofa te da bi prije sastavljanja plana u slučaju katastrofe svaka ustanova trebala procijeniti događaje koji predstavljaju prijetnju njoj i njenim zbirkama te procijeniti kako je moguće na to reagirati s postojećim sredstvima.³¹

Za temu ovoga rada osobito je važna procjena rizika od štetnog ljudskog djelovanja, npr. vandalizam, građanski nemiri, terorizam, palež. IFLA-in priručnik ustanovi preporučuje procjenu sljedećih rizika: „postojeća sigurnost unutar ustanove i njenu dostupnost, lokalno političko stanje i dokumente unutar zbirke koji mogu biti u političkom ili vjerskom smislu posebno osjetljivi“.³² IFLA-in priručnik naglašava kako procjena rizika nije vječna te da se mnogi od potencijalno opasnih čimbenika vremenom mijenjaju i treba ih ponovno procijeniti. Također preporučuje ustanovi da procjene provode barem jednom godišnje i da budu osviješteni o važnosti provođenja procjena kada dođe do nekih promjena, npr. nabava nove važne zbirke, otvaranje nove autoceste.³³ Procjena rizika treba otkriti sve postojeće izvore i postupke za zaštitu i reakciju u slučaju katastrofe. Primjerice, važno je nadzirati ulazak ljudi u zgradu zbog toga da ne dođe do kriminalnog ponašanja, nadzirati vanjske i unutarnje prostorije osobito kada je zgrada zatvorena, povezanost alarma sa sigurnosnim službama i sl.³⁴

Uz to, korisno je i redovito razgovaranje i razmjenjivanje informacija sa stanarima i vlasnicima okolnih zgrada kako bi se osigurala suradnja u slučaju neadekvatnog ponašanja.³⁵

³¹ *IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe*, str. 12.

³² Isto, str. 13.

³³ Isto.

³⁴ Isto, str. 14.

³⁵ Isto, str. 16.

5.2. Preventivne mjere sigurnosti

Preventivne mjere sigurnosti odnose se na pravilnu i redovitu brigu o vanjskom i unutrašnjem prostoru institucije. U *IFLA-inom kratkom priručniku za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe* navode se korisne mjere za prevencije kriminalnoga ponašanja i sigurnost.

Važno je redovito nadzirati izdavanje i vraćanje ključeva kako ne bi došlo do neželjenoga ponašanja i osigurati odgovarajući nadzor svih ljudi koji ulaze u zgradu i izlaze iz nje. Trebalo bi biti što manje ulaza u zgradu i izlaza iz zgrade, a idealno je da postoji samo jedan. Zaposlenici se trebaju držati pravila o zaključavanju zgrade na kraju radnoga vremena. Također poželjno je da se iznajmi sigurnosna služba koja će 24 sata nadzirati i obilaziti zgradu. Zaposlenici trebaju biti posebno oprezni kada se u zgradi nalaze ljudi koji nisu osoblje knjižnice, npr. građevinski radnici, te je potrebno brinuti o tome da se u svakom trenutku točno zna gdje se takvi ljudi nalaze i upotrebljavaju li opasnu opremu.

Važno je ugraditi alarm za slučaj provale te osigurati čuvanje zapisa svih incidenata koji su se dogodili jer bi se tako moglo prepoznati njihovo ponavljanje i predložiti poboljšanja.³⁶

Također poželjno je istaknuti upute koje jasno određuju pravila ponašanja i voditi računa o tome vide li ih svi korisnici i gdje se nalaze. Osoba koja vodi knjižnicu trebala bi promovirati poželjno i isticati negativno ponašanje, primjerice preko društvenih mreža, natpisima poput „mjesto i prostor nulte tolerancije na nasilje”. Uz svijest o negativnome ponašanju, važno je pokazivati i poželjne obrasce ponašanja te vrijednosti koje se promoviraju u ustanovi.³⁷

5.3. Priprema zaposlenika za katastrofu

Osobito je važna spremnost zaposlenika na neprikladno ponašanje te je potrebno napraviti plan za slučaj katastrofe.

³⁶ *IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe*, str. 16.

³⁷ Stubić, Helena. *Sigurnost*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).

Potrebno je imenovati neku pouzdanu osobu koordinatorom plana u slučaju katastrofe, a poželjno je da osoba ima stručno iskustvo i da je spremna za pregovore s ostalima, ali i da može mobilizirati osoblje i dodijeliti sredstva u slučaju katastrofe.³⁸

Svaka knjižnica mora imati upute u slučaju opasnosti koje trebaju biti svima lako dostupne. Upute trebaju sadržavati samo opis koraka koje odmah treba učiniti te popis najvažnijih osoba knjižnice i način na koje će se uspostaviti veza s njima u slučaju: nezgoda koje se mogu dogoditi osoblju i posjetiteljima, vandalizma, krađa, napada, nezgoda poput kvarova na električnim instalacijama ili dizalu i bilo kakvih drugih nepogoda koje prijete ljudima, zbirkama i zgradi.³⁹

Redovito obučavanje osoblja pomoći će ako dođe do neprimjerenog ponašanja. IFLA-in priručnik preporučuje održavanje redovite rasprave, prakticiranje lažne katastrofe, odnosno simuliranje različitih katastrofa, naglašavanje važnosti svakodnevnog nadzora zgrade i zbirki osoblju zaduženom za čišćenje i sigurnost i sl.⁴⁰

³⁸ *IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe*, str. 20.

³⁹ S Stublić, Helena. *Sigurnost*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).

⁴⁰ *IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe*, str. 22.

6. RFID tehnologija

Radio Frequency Identification (RFID) tehnologija je bežičnog elektroničnog prijenosa podataka putem radijske frekvencije. Ta je tehnologija kod nas u širokoj upotrebi, ne samo u knjižnicama⁴¹, te je važna za aspekt sigurnosti. U knjižnicama RFID sustav koristi se od 1998. godine i prvo se ugradio u knjižnici u Singapuru. U knjižnicama RFID sustav koristi se u obradi knjižnične građe, cirkulaciji knjižnične građe (posudbe i povrati), koriste se uređaji za samozaduživanje (*self-check*) i samozaduživanje mobitelom, koriste se za sortiranje građe, transport građe i sl, a za ovaj je rad osobito važno da se upotrebljava u sigurnosnoj zaštiti građe (*security detection gates*).⁴²

RFID tehnologija počinje se koristiti 30-ih godina 20. stoljeća kada se počela razvijati usporedno s radarskim sustavom u ratnoj avijaciji Velike Britanije, Njemačke, Japana, SAD-a i Sovjetskog Saveza zbog poteškoća u razlikovanju vlastitih i tuđih aviona. Prvi suvremeni RFID sustav patentirali su Mario W. Cardullo i William L. Parksom 1973. godine i taj je sustav imao 16 bita memorije i trebao je naplaćivati lučke pristojbe. Izvorni je RFID patent izgrađen za automatsku naplatu cestarine te današnji sustavi naplate cestarine rade na istom principu kako je Mario W. Cardullo zamislio. Kasnije se RFID tehnologija koristila u transportu (identificiranje vozila, naplata, nadzor vozila), bankarstvu, osiguranju (identifikacija osoba, nadgledanje) i sl.⁴³

RFID tehnologija koristi radiovalove za identifikaciju i sastoji se od RFID čitača (RFID *tag reader*) i RFID označivača (RFID *tag*). Označivači mogu biti u RFID naljepnicama (RFID *tag label*), ali mogu biti i na drugim mjestima. Također postoji pasivni tag, aktivni tag te polu-aktivni tag, polu-pasivni tag, *write-once tag*, *full read-write tag*. Pasivni tag nema svoju bateriju, ima manji domet i jeftiniji je od ostalih. Aktivni tag ima integriranu bateriju, veći domet i otpornost, ali je veća i cijena. Uz RFID tag i RFID tag reader, za RFID sustav potrebni su antena i server sa softverom.⁴⁴

⁴¹ Cej, Višnja, Giunio, Kluk, Silić, Tomislav. *RFID tehnologija u Knjižnicama grada Zagreba*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3(2013): 147-166, str. 148.

⁴² Isto, str. 154.

⁴³ Isto, str. 149-150.

⁴⁴ Isto, str. 151-152.

6.1. RFID tehnologija u našim knjižnicama

U Knjižnicama grada Zagreba RFID tehnologija koristi se od lipnja 2010. i prvo je ugrađena u tada novu Knjižnicu Augusta Cesarca. Tada je trebalo knjižnični program ZaKi uskladiti s RFID sustavom te je nastao program ZaKi RFID koji je u potpunosti prilagođen RFID tehnologiji. Knjižnice grada Zagreba od RFID opreme koriste: ZaKi RFID, naljepnice s označivačima za knjižnu građu, naljepnice za označivanje neknjižne građe (CD i DVD), RFID čitač, RFID zaštitna vrata, RFID uređaj za pročišćivanje fonda, uređaje za samozaduživanje.⁴⁵

U elektronički račun upisuju se informacije o jedinicama te slijedi lijepljenje barkoda i RFID naljepnica i signatura na jedinicu građe. Mrežni program ZaKi RFID svakoj jedinici građe daje jedinstveni identifikacijski kod (IDENT). Kod se povezuje s programom za ispis barkod naljepnica koje se lijepe na građu. Nakon lijepljenja određuje se lokacija te se nakon unosa lokacije unose podaci o zbirci. Građi se dodjeljuje prvi slobodni inventarni broj iz baze slobodnih inventarnih brojeva. Dokument o sigurnosnom statusu građe također se unosi u čip. U neke jedinice postavlja se oznaka lokota koja djelatnicima prikazuje status zaštite te jedinice, odnosno hoće li jedinica prolaskom kroz zaštitna vrata zvoniti za nedopušteno iznošenje ili neće.⁴⁶

U našim se knjižnicama najčešće koriste pasivni *tagovi* koji reagiraju na signal čitača. Tagovi se sastoje od čipa, antene, pokrovnog papira ili plastične folije i silikonskog ruba. Veličine su oko 5x5 cm² i u obliku su naljepnice.

6.2. Prednosti

Najvažnija prednost RFID tehnologije je brzo i jednostavno praćenje informacija povezanih uz kruženje knjižnične građe, odnosno ubrzavanje povrata i posudbe građe, slaganje fonda i sl. Uređaji za zaduživanje i povrat jako su jednostavni za korištenje pa neće biti teško razumljivi niti starijim korisnicima. RFID tehnologija omogućuje i „učinkovito automatizirano sortiranje građe pomoću uređaja za sortiranje građe, uporabu RFID noćnih trezora za povrat građe koji korisniku daju uvid u vraćenu građu, članski saldo i plaćanje zakasnine“.⁴⁷

RFID tehnologija značajno poboljšava sigurnost u knjižnici, primjerice nedopušteno iznošenje građe iz knjižnice. Također pridonosi učinkovitijem upravljanju zbirka i građom,

⁴⁵ Cej, Višnja, Giunio, Kluk, Silić, Tomislav. *RFID tehnologija u Knjižnicama grada Zagreba*, str. 155.

⁴⁶ Isto, str. 155-156.

⁴⁷ Isto, str. 161-162.

stručno osoblje dostupnije je korisnicima, poboljšava se sustav međuknjižnične suradnje, manje se rukuje građom pa je i manja mogućnost da se ona ošteti.

6.3. Nedostaci

RFID oprema dosta je skupa i puno je vremena potrebno da se ugradi RFID sustav u instituciju. Kod nekih RFID označivača dolazi do problema s očitovanjem audiovizualne i elektroničke građe kada se u jednoj spremnici pohranjuju više od tri medija. Ponekad dolazi do problema u očitovanju RFID čitača kada je u blizini metal pa je preporučljivo da se zaštitna vrata postave dalje od metalnih predmeta poput aparata za gašenje požara i sl. Također javljaju se problemi ukoliko se prekine internetska veza jer je RFID sustav izravno povezan na mrežni knjižnični softver.⁴⁸ Eventualni problem RFID tehnologije je i narušavanje privatnosti korisnika knjižnice i zloupotreba knjižničnih baza podataka te zbog toga treba izrazito brinuti o zaštiti sustava. Također RFID tehnologija znatno ubrzava neke knjižničarske poslove. Zbog toga može se u knjižnici stvoriti višak zaposlenika pa time i gubitak radnih mjesta.⁴⁹

Važno je napomenuti da bez obzira na visoku razinu sigurnosti koju RFID tehnologija nudi, krađe su svejedno moguće i potrebno je biti na oprezu.

6.4. Primjeri knjižnica s ugrađenom RFID tehnologijom

RFID tehnologija zbog svoje cijene u našim knjižnicama nije toliko zastupljena, ali izdvajaju se Knjižnica Augusta Cesarca, Knjižnica Jelkovec i dvije sveučilišne knjižnice.

Knjižnica Augusta Cesarca u Šubićevoj ulici prva je knjižnica u koju se uvela RFID tehnologija.⁵⁰ RFID sustav Knjižnice Augusta Cesarca sastoji se od dva 3M uređaja za samoposlugu, a na uređajima se nalazi ekran ispod kojeg je ugrađena ploča RFID čitača i infracrveni skener barkodova. Sustav uređaja je povezan s bazom podataka knjižničkog softvera ZaKi i tako se informacije o zaduženjima, rokovima posudbe, statusu članova i zakasnina prenose brzom internetskom vezom. U knjižnici Augusta Cesarca za sigurnosnu zaštitu građe koriste se RFID zaštitna vrata. Vrata se nalaze pred izlazom u blizini pulta za posuđivanje, a u slučaju prolaska nezadužene građe kroz vrata, oglašava se alarm. Jedinici

⁴⁸ Cej, Višnja, Giunio, Kluk, Silić, Tomislav. *RFID tehnologija u Knjižnicama grada Zagreba*, str. 163.

⁴⁹ Isto, str. 164.

⁵⁰ Isto, str. 154.

građe automatski se deaktivira zaštita nakon zaduživanja i korisnik neometano može proći kroz zaštitna vrata.⁵¹ Knjižnica također ima bežični prijenosni RFID čitač za upravljanje knjižničnim zbirka što olakšava reviziju i otpis građe.⁵²

RFID sustav Knjižnica grada Zagreba uveden je i u novu Knjižnicu Jelkovec. Knjižnica Jelkovec druga je knjižnica u Hrvatskoj za koju je namjenski projektirana zgrada što uveliko utječe i na kvalitetu njezina RFID sustava.⁵³

Uz Knjižnicu Augusta Cesarca i Knjižnicu Jelkovec, RFID sustav imaju i knjižnica Filozofskog fakulteta i Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.⁵⁴

⁵¹ Cej, Višnja, Giunio, Kluk, Silić, Tomislav. *RFID tehnologija u Knjižnicama grada Zagreba*, str. 159.

⁵² Isto, str. 160.

⁵³ Isto, str. 154-155.

⁵⁴ Isto, str. 155.

7. Aspekti sigurnosti na primjeru Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu

7.1. Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu svoju je Knjižnicu dobio tek 11. ožujka 2009. godine. Knjižnica Fakulteta je druga po veličini knjižnica u Republici Hrvatskoj, odmah nakon Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu. Prije izgradnje knjižnice postojale su 23 male odsječke knjižnice i one su se nalazile na različitim mjestima unutar zgrade Fakulteta. Zbog velikog broja malih odsječnih knjižnica, nije se mogla adekvatno obavljati osnovna knjižnična djelatnost.⁵⁵

Zgrada ima bruto-površinu 8792 m² na osam etaža. Svaki je kat nazvan slovima pa je tako prizemlje nazvano A, a peti kat F. Stručne su zbirke organizirane po načelu srodnosti, npr. na prvom katu nalazi se psihologija, pedagogija, sociologija.⁵⁶

Na podzemnoj etaži knjižnice nalazi se zatvoreno spremište, arhiv, uredi djelatnika zatvorenog spremišta, prostorije za samostalni rad i garderobni ormarići. Na katovima se nalaze čitaonice i građa u otvorenom pristupu, uredi zaposlenika i različite dvorane. Svaki je kat arhitektonski drugačije osmišljen.⁵⁷

Knjižnica posjeduje različite vrste građe: „knjige, posebne otiske, doktorske i magistarske radove, diplomske i završne radove, audiovizualnu građu, referentnu građu, staru i rijeku građu, časopise i ostale periodičke publikacije, elektroničku građu” te ostale vrste građe.⁵⁸

7.2. Sigurnosne mjere u knjižnici

Knjižnica se nalazi južno od Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu s kojim je povezana hodnikom i nema odvojen ulaz. Knjižnica ima samo jedan ulaz što je u skladu s preporukom da institucije nemaju puno ulaza, odnosno da imaju samo jedan, jer je tako lakše nadzirati tko ulazi u knjižnicu i izlazi iz knjižnice.

⁵⁵ Melinšček Zlodi, Iva, Mučnjak, Iva. *Nova Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu: kako su studenti dočekali svoje Velebno bibliotečno zdanje. Kemija u industriji* 58, 11 (2009): 542-544, str. 542.

⁵⁶ Isto, str. 543.

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ *Pravilnik o uvjetima i načinu korištenja građe i usluga Knjižnice*. Dostupno na: https://knjiznica.ffzg.unizg.hr/pravilnik_2018/ (pregledano 22.6.2022).

Knjižnica je specifična zbog toga što je cijela u staklu što znači da je izvana dosta vidljivo. Međutim knjižnica je, unatoč tome što se nalazi na prometnom mjestu, izolirana sa strane gdje se nalazi cesta. Također skupa oprema ne vidi se s ulične prozore i skrivena je od očiju javnosti.

Zgrada je zaštićena modernim protupožarnim sustavom. Taj protupožarni sustav bio je toliko dobro opremljen da u Hrvatskoj nije postojala tvrtka koja bi ga mogla testirati, već je za testiranje pozvana strana agencija.⁵⁹

Na ulazu je postavljen alarm koji se oglašava ako korisnici pokušavaju nedopušteno iznijeti knjigu te se tako knjižnica štiti od krađe.⁶⁰ „Ako se prilikom prolaza kroz zaštitna vrata na ulazima u Knjižnice oglasi sigurnosni zvučni signal, korisnik je obavezan javiti se zaposleniku na informacijskom pultu u prizemlju Knjižnice. Na zahtjev zaposlenika Knjižnice korisnik je obavezan pokazati predmete koje unosi u Knjižnicu ili iznosi iz Knjižnice.”⁶¹ Uz alarm, na ulazu u Knjižnicu nalazi se i videonadzor.⁶²

Zatvoreno spremište i arhiv fakulteta nalaze se na podzemnoj etaži⁶³ što znači da su odvojeni od ostatka knjižnice gdje cirkulira velik broj ljudi. U knjižnici čuva se oko 600 000 jedinica građe, a 115 000 jedinica označeno je RFID-čipovima i naljepnicama i stavljeno u otvoreni pristup, dok je ostatak u zatvorenome spremištu gdje se nalazi knjižnična građa i časopisi starijih godišta. Građu iz zatvorenoga spremišta moguće je dobiti na korištenje vrlo kratko vrijeme.⁶⁴ Pristup zatvorenome spremištu dozvoljen je samo zaposlenicima knjižnice.⁶⁵ *Pravilnikom o radu Knjižnice* određeno je da „ured za zatvoreno spremište ima svog voditelja koji je odgovoran za organizaciju i nadzor rada zatvorenog spremišta”.⁶⁶

⁵⁹ Milaković, Goran. *Najmodernija biblioteka ima 11 kilometara knjiga*, Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/najmodernija-biblioteka-ima-11-kilometara-knjiga-2861723> (pregledano 22.6.2022).

⁶⁰ Markota, Jelena. *Zgrade visokoškolskih knjižnica: na primjeru Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Sveučilišne knjižnice u Splitu*, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2018.

⁶¹ *Pravilnik o uvjetima i načinu korištenja građe i usluga Knjižnice*. Dostupno na: https://knjiznica.ffzg.unizg.hr/pravilnik_2018/ (pregledano 22.6.2022).

⁶² Isto.

⁶³ Melinšček Zlodi, Iva, Mučnjak, Iva. *Nova Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu: kako su studenti dočekali svoje Velebno bibliotечно zdanje*, str. 543.

⁶⁴ Isto, str. 544.

⁶⁵ *Pravilnik o uvjetima i načinu korištenja građe i usluga Knjižnice*. Dostupno na: https://knjiznica.ffzg.unizg.hr/pravilnik_2018/ (pregledano 22.6.2022).

⁶⁶ *Pravilnik o radu knjižnice*. Dostupno na: https://knjiznica.ffzg.unizg.hr/kdokumenti/pravilnik_2012/ (pregledano 22.6.2022).

Na trećem katu prije se nalazila zbirka stare i vrijedne građe (RARA) i taj je prostor bio poput zatvorenog spremišta zaštićen posebnim sustavom zaštite⁶⁷, ali zbog povoljnijih mikroklimatskih uvjeta, zbirka se preselila u zatvoreno spremište.

Zaposlenici Filozofskog fakulteta redovito zaključavaju prostorije kada se ne koriste i koje su namijenjene samo za zaposlenike. Svi zaposlenici imaju kartice ili ključeve i prostorije se automatski zaključavaju ako su namijenjene samo za osoblje.

Knjižnica jasno ističe pravila ponašanja unutar ustanove. Pravila ponašanja regulirana su *Pravilnikom o uvjetima i načinu korištenja građe i usluga Knjižnice*. Knjižnica, uz to, kraćim natpisima unutar zgrade podsjeća korisnike na pravila ponašanja. Također sve obavijesti o knjižnici mogu se dobiti preko fakultetskog maila i mrežnih stranicama. U *Pravilniku* navodi se da se svi korisnici moraju pridržavati pravila o kulturnom ponašanju i da se moraju poštovati upozorenja zaposlenika. Također korisnike se upozorava da koriste samo glavni ulaz Knjižnice i da se ne zadržavaju na mjestima namijenjenima samo zaposlenicima Knjižnice.⁶⁸

U *Pravilniku* se određuje da „nije dopušteno iznošenje knjižnične građe iz Knjižnice, osim građe koja je namijenjena posudbi i zadužena je te građe za koju postoji dopuštenje zaposlenika Knjižnice” čime se upozorava na moguće krađe i provale.⁶⁹

Također Knjižnica *Pravilnikom* upozorava i one s ciljem kriminalnoga ponašanja: „Zabranjeno je unošenje oružja u prostore Knjižnice, kao i ostalih predmeta kojima se ugrožava sigurnost korisnika, zaposlenika, građe i zgrade Knjižnice. Zabranjeni su bilo kakvi oblici ponašanja te aktivnosti koje na bilo koji način ugrožavaju zdravlje i sigurnost drugih korisnika i zaposlenika Knjižnice.”⁷⁰

Građa se i digitalizira što je prevencija eventualne krađe rijetkih i vrijednih primjeraka koje čuva Knjižnica. Također *Pravilnikom o radu knjižnice* određeno je da svaka fizička jedinica građe mora biti obilježena pečatom Knjižnice⁷¹ što također djelomično štiti od krađe, točnije ako se knjiga ukrade i dalje preprodaje, prema pečatu može se odrediti pripadnost instituciji.

⁶⁷ Melinšček Zlodi, Iva, Mučnjak, Iva. *Nova Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu: kako su studenti dočekali svoje Velebno bibliotečno zdanje*, str. 543.

⁶⁸ *Pravilnik o uvjetima i načinu korištenja građe i usluga Knjižnice*. Dostupno na: https://knjiznica.ffzg.unizg.hr/pravilnik_2018/ (pregledano 22.6.2022).

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ Isto.

⁷¹ *Pravilnik o radu knjižnice*. Dostupno na: https://knjiznica.ffzg.unizg.hr/kdokumenti/pravilnik_2012/ (pregledano 22.6.2022).

7.3. RFID tehnologija

Knjižnica Filozofskog fakulteta jedna je od rijetkih knjižnica s ugrađenom RFID tehnologijom. Knjižnica koristi opremu američke tvrtke 3M te koristi opremu za obradu građe, odnosno naljepnice s označivačima. U Knjižnici je određeno da se u čip unosi samo identifikacijski broj jedinice građe. Takva praksa također pridonosi sigurnosti jer sprječava one zlonamjerne u nadziranju čitalačkih navika korisnika, a ti zlonamjerni mogli bi biti i izdavači koji žele nadzirati čitanje korisnika.⁷² Knjižnica RFID tehnologiju koristi u poslovima vezanima uz cirkulaciju građe, ali ne koristi ju za neke druge poslove, poput sortiranja ili transporta građe. Nekonjiznu građu Knjižnica ne oprema RFID tehnologijom jer ju ne nudi korisnicima u otvorenome pristupu.⁷³

Kod ulaza nalazi se uređaj za samoposlugu, odnosno računalo s ugrađenim RFID knjižničnim softverom. Računalo je dovoljno odvojeno od pulta zaposlenika kako bi korisnik imao privatnost, ali i dovoljno blizu pulta kako bi zaposlenici mogli nadzirati posudbu i povrat građe. Povrat i posudba jako su jednostavni, ima svega par koraka i nužno je korištenje studentske iskaznice kao sredstva identifikacije. Posuđivanje knjiga započinje očitovanjem studentske iskaznice pomoću barkod čitača, zatim slijedi provjera korisnika i nakon toga uređaj korisniku prikazuje obavijest da može postaviti knjižničnu građu na ploču RFID čitača.⁷⁴ Pri povratu građe nije potrebno priložiti studentsku iskaznicu.

Knjižnica ima sigurnosna vrata i sigurnosni alarm koji se oglašava ako nezadužena građa prođe kroz vrata. Nakon zaduživanja jedinice građe, automatski joj se deaktivira zaštita i korisnik neometano može proći kroz zaštitna vrata.⁷⁵

⁷² ikić, Kristina. *Uporaba RFID tehnologije u svrhu zaštite knjižnične građe*, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014, str. 16.

⁷³ Isto, str. 12-13.

⁷⁴ Cej, Višnja, Giunio, Kluk, Silić, Tomislav. *RFID tehnologija u Knjižnicama grada Zagreba*, str. 158.

⁷⁵ Isto, str. 159.

8. Zaključak

Pitanje sigurnosti važan je dio poslovanja knjižnica te je važno da korisnici i osoblje budu svjesni važnosti pitanja sigurnosti jer svi nose odgovornost. U pravilnicima i zakonima u par rečenica određuju se neke osnovne mjere sigurnosti, ali uglavnom je ustanova prepuštena sebi. Ne postoje opće mjere zaštite i sigurnosti u ustanovi, već ovise o pojedinačnoj ustanovi i njezinoj politici.

Ravnatelj knjižnice odgovoran je za politiku sigurnosti u knjižnici i važno je da svi zaposlenici budu o tome educirani, a poželjno je da se ravnatelj konzultira sa sličnim institucijama pri izradi takve politike. U pitanju sigurnosti najvažniji je odnos knjižnice prema korisnicima i educiranje osoblja. Potrebno je osvještavati korisnike kakvi su obrasci ponašanja nepoželjni, npr. jasno istaknutim uputama na ulasku, ali i poticati poželjno ponašanje.

Problem je unutar aspekta sigurnosti u tome kako uvijek nadgledati cijele knjižnice. Naime, cijele se knjižnice teško mogu uvijek nagledati i zbog toga važna je suradnja s korisnicima i djelomično povjerenje u korisnike.

Knjižnica Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu druga je najveća knjižnica u Hrvatskoj, odmah nakon Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, i reprezentativan je primjer knjižnice po pitanju sigurnosti. Knjižnica sadrži velik knjižnični fond među kojim se nalaze i vrijedni primjerci i zbog toga je posebno važno da Knjižnica brine o aspektima sigurnosti. Knjižnica ima svijest o važnosti sigurnosti knjižnične građe, ali i korisnika i zaposlenika, pa tako zaposlenici redovito zaključavaju vrata prostorija u koje smiju ući samo zaposlenici, koriste se automatska vrata, pravila ponašanja jasno su istaknuta, koristi se RFID tehnologija, videonadzor na ulazu u Knjižnicu i sl. Također knjižnica poštuje sva pravila propisana zakonima i pravilnicima.

9. Literatura

1. Balaš, Maja. *Zaštita umjetnina na papiru*, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2012.
2. Cej, Višnja, Giunio, Kluk, Silić, Tomislav. *RFID tehnologija u Knjižnicama grada Zagreba*. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 56, 3(2013): 147-166.
3. IFLA. *Library Building Guidelines: Developments & Reflection*. München: K. G. Saur Verlag, 2017.
4. *IFLA-in kratki priručnik za pripravnost i planiranje mjera zaštite u slučaju katastrofe*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013.
5. *IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
6. Markota, Jelena. *Zgrade visokoškolskih knjižnica: na primjeru Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Sveučilišne knjižnice u Splitu*, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2018.
7. Melinšček Zlodi, Iva, Mučnjak, Iva. *Nova Knjižnica Filozofskog fakulteta u Zagrebu: kako su studenti dočekali svoje Velebno bibliotečno zdanje*. *Kemija u industriji* 58, 11 (2009): 542-544.
8. Milaković, Goran. *Najmodernija biblioteka ima 11 kilometara knjiga*, Dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/zagreb/najmodernija-biblioteka-ima-11-kilometara-knjiga-2861723> (pregledano 22.6.2022).
9. Mušnjak, Tatjana. *Uloga zgrade u preventivnoj zaštiti pisane baštine*. *Arhivski vjesnik*, 44(2001): 183-193.
10. Nikić, Kristina. *Uporaba RFID tehnologije u svrhu zaštite knjižnične građe*, diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2014.
11. Perčinić-Kavur, Bianka. *Zaštita muzejskih fondusa od krađe*. *Informatica museologica* 26, 1/4 (1995): 18-19.
12. *Pravilnik o radu knjižnice*. Dostupno na: https://knjiznica.ffzg.unizg.hr/kdokumenti/pravilnik_2012/ (pregledano 22.6.2022).
13. *Pravilnik o uvjetima i načinu korištenja građe i usluga Knjižnice*. Dostupno na: https://knjiznica.ffzg.unizg.hr/pravilnik_2018/ (pregledano 22.6.2022).

14. *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe. Narodne novine*, 52 (2005). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2005_04_52_1001.html (pregledano 21.6.2022).
15. Stublić, Helena. *Izložba u knjižnici i arhivu*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).
16. Stublić, Helena. *Sigurnost*. (Predavanje iz kolegija *Zaštita knjižničnog i arhivskog gradiva*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021).
17. *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/2275/Zakon-o-knji%C5%BEnicama-i-knji%C5%BEni%C4%8Dnoj-djelatnosti> (pregledano 21.6.2022).
18. *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara*. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/340/Zakon-o-za%C5%A1titi-i-o%C4%8Duvanju-kulturnih-dobara> (pregledano 21.6.2022).

Pitanje sigurnosti u knjižnicama na primjeru Knjižnice Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Sažetak

Važeći propisi i pravilnici u knjižničarstvu su: *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*, *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* i *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe*. U *Pravilniku o zaštiti knjižnične građe* navode se konkretnije mjere sigurnosti, npr. zgrade knjižnica moraju biti uređene i opremljene protuprovalnim sustavom i nadzornim sustavom, ulazi u zgradu moraju biti osvijetljeni i sl. Osobito je važan uredan vanjski i unutrašnji prostor zgrade jer to stvara prvi dojam o ustanovi i jasan je pokazatelj aktivne brige i nadzora toga prostora. Na izložbama potrebno je biti posebno oprezan jer se izlaže rijetka i vrijedna građa. Važne su preventivne mjere sigurnosti, poput sustava alarma, uputa ponašanja i sl. te edukacija osoblja, a zadnjih je godina RFID tehnologija posebno pridonijela pitanju sigurnosti u knjižnicama. Knjižnica Filozofskoga fakulteta u Zagrebu druga je najveća knjižnica u Republici Hrvatskoj i zbog toga su mjere sigurnosti osobito važne. Knjižnica provodi sve zakonski regulirane sigurnosne mjere, ima alarm, protupožarni sustav, videonadzor, redovito se zaključavaju prostorije, koristi RFID tehnologiju i sl.

Ključne riječi: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, zaštita građe, aspekt sigurnosti, knjižnična građa, RFID tehnologija

Security issue in libraries on the example of The Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb

Summary

Applicable regulations and ordinances in librarianship are: *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*, *Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara* and *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe*. In *Pravilnik o zaštiti knjižnične građe* are the more specific security measures are specified, eg library buildings must be arranged and equipped with an anti-burglary system and/or surveillance system, entrances to the building must be illuminated, etc. A neat exterior and interior space are of special importance because it creates the first impression of the institution and is a clear indicator of active care and supervision of the space. It is necessary to be especially careful at exhibitions because rare and valuable material is being exhibited. Preventive security measures are important, such as alarm systems, behavioural instructions, etc., and staff training, and in recent years, RFID technology has made a significant contribution to the issue of security in libraries. The Library of the Faculty of Humanities and Social Sciences of University of Zagreb is the second largest library in the Republic of Croatia and that is why security measures are especially important. The Library implements all legally regulated security measures, has an alarm, fire protection system, video surveillance, locks the premises regularly, uses RFID technology, and the like.

Key words: Faculty of Humanities and Social Sciences of University of Zagreb, preservation of library materials, security, library materials, RFID technology